

Forældreinklusion i skolen

Susanne Hvilshøj, lektor ved University College Lillebælt

Når arbejdet i projekt Forældre som Ressource præsenteres, spørger lærere, lærerstuderende og skoleledere rigtig tit, om alle forældre uanset baggrund så også vil og kan være med i det tætte samarbejde om deres børns læring. ”Jamen, hvad nu hvis ikke alle elever kommer tilbage med svar på den stillede opgave?”, lyder spørgsmålet typisk. Underforstået at de opgaver, der sendes med hjem, i så fald kan virke etnisk og socialt sorterende.

Artiklen vil tage udgangspunkt i spørgsmålet om alle forældre kan hjælpe deres børn og inddrage de erfaringer, som er gjort i projektet Forældre som Ressource. Undervejs vil erfaringerne også blive belyst med EVA’s resultater fra deres undersøgelse af samarbejde med familier i udsatte positioner¹, og der vil blive sat spot på betydningen af skolens og lærernes anvendelse af deres didaktiske kompetencer.

Skole-hjemsamarbejde i projektet har haft fokus på elevernes læring og specifikt været målrettet tosprogede elevers læring, men samtidig har projektet undervejs fastholdt, at samarbejdet skulle imødekomme alle forældres og elevers behov. Et af målene har været, at samarbejdet må bygge på et resourcesyn på alle forældre. Alle forældre er forskellige, men alle kan indgå i samarbejde om deres eget barns læring og bidrage til den fælles læring i klassefællesskabet.

En vigtig pointe i projektet viste sig at blive lærernes didaktiske overvejelser over egen undervisning. I et af de afsluttende interview siger en lærer og skole-hjemvejleder om sin oplevelse af at være med i projektet:

”Jeg tror faktisk, når man laver sådan nogle aktioner, så er man meget bedre til at sætte sig ned og gøre de der overvejelser (didaktiske overvejelser, min uddybning), som man burde gøre til hvert

¹ Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner, Danmarks Evalueringsinstitut, 2012

enkelt forløb. Og man er meget bedre til at sætte sig ned og reflektere over den undervisning, man har haft.”

Hjemmeopgaver styrker alle elever

Det er en gennemgående erfaring på begge skoler, at det kun er ganske få elever, der ikke får lavet den stillede opgave sammen med forældre til den aftalte dag. Ofte er det elever, som ved introduktionen til opgaven var tændte på projektet, men hvor det alligevel ikke lykkes i første omgang. Ifølge de lærere, vi har interviewet, kommer disse elever ofte fra familier i problemer. Betyder det, at arbejdsformen som så mange andre i skolen favoriserer de elever, der kommer fra privilegerede hjem? Eller får man andre elever med i denne form? Er eleverne optagede af opgaverne

Det særlige ved denne lektieform er, at når eleverne kommer tilbage fra deres forældre med opgaver, kan der observeres en særlig intens stemning. Alle elever vil gerne fortælle, og de elever, der ikke har fået lavet arbejdet i første omgang, bliver så motiverede af deres kammerater, at de i langt de fleste tilfælde får samarbejdet med deres forældre hjemme og har noget med til næste undervisningsgang. En lærer udtrykker det således:

Elever, der ikke har noget med første dag, kommer efterfølgende ofte af sig selv med opgaven løst dagen efter, fordi de umiddelbart opdager meningsfuldheden, når de andre elever kommer med deres.

Og en anden lærer siger:

Alle kommer tilbage, uanset hjemmets ressourcer – en eller to kommer måske dagen efter, for de vil være med. (kommentar: Ressourcer kan i denne kontekst forstås, som forældrenes muligheder for at hjælpe barnet, deres mentale, fysiske og sproglige overskud bl.a. med baggrund i uddannelse og økonomi)

Dette står i kontrast til, at nogle af eleverne bliver umiddelbart bekymrede, når de første gang får en opgave med hjem, reaktionen kan være: ”*Jamen, det ved min mor ikke noget om*”, men lærerne fortæller efterfølgende om elever, der kommer tilbage og f.eks. siger følgende: ”*.... ajj, min mor hun vidste godt hvad decimaltal var, og min far ku godt brøker*”. Eleverne oplever altså, at deres forældre kan hjælpe dem i læreprocessen, ofte en rolle de ikke før har set forældrene i, og forældrene oplever på deres side, at de reelt er en ressource for deres børns læring. En af lærerne

konkluderer, at arbejdet med skemaerne er inkluderende ikke kun for elever med anden etnisk baggrund, men også for elever med en anden social baggrund end gennemsnittet af elever i skolen. Eleverne er undervejs blevet mere bevidste om deres egen læreproces og hvilken betydning, deres forældre kan have, en elev siger: *”Jeg lærer mere, når jeg taler med min far og mor, de forstår hvilke sprog de skal tale med mig på”*. På spørgsmålet om, hvorfor de tror, det er vigtigt at tale med forældrene om det, de er ved at lære, svarer to elever:

5. kl.: At man forstår det man laver

8. kl.: Jeg forstår bedre når han (faren) forklarer det

Men opgaverne får også betydning for samtalen mellem børn og forældre i hjemmet. Tre elever udtrykker det således:

- *5. kl.: de kan sige... hvis vi lige har spurgt, kan de spørge næste dag. Hvordan gik det? Var det rigtigt? Forstod læreren hvad jeg prøvede at sige?*
- *8. kl.: Når vi får opgaver med hjem får de mere interesse i hvad vi laver – de vil gerne høre om det*
- *3. kl.: Min mor synes, det er rigtig hyggeligt*

På et seminar undervejs i projektet talte flere lærere om, at de nu oplevede, at eleverne fandt lektiearbejdet sjovt, og det har især overrasket lærerne, at alle elever fik lavet deres samtalelektier. En af skolelederne tager også fat i synet på forældrene og samarbejdet, og hvordan det har ændret sig pga. projektet, hun siger:

”At forældrene faktisk bliver aktive deltagere. Det tror jeg kommer til at højne tilliden, og at fag nu er med på sidelinjen hele tiden i samarbejdet. Og at man møder forældrene dér, hvor de kan være med.” (kommentar: Fag kan her forstås som skolens faglige indhold, måske underforstået at meget skole-hjemsamarbejde handler om skolens sociale opgave, mens netop samtalelektier giver skolen og forældrene mulighed for at samarbejde om det faglige indhold)

Skole-hjemvejlederen udtrykker sig også samlet om hendes erfaringer med projektet:

”Man mærker, at der er noget på vej – der er noget, der er i gang. Det, at bruge nogle andre ord, tænke på det på en anden måde. Og også det der med at både lærere, men også eleverne selv opdager at gud - mor og far kan faktisk godt bidrage.”

Ovenstående vinkler og citater er alle udvalgt, fordi de peger på, at forældre uanset baggrund kan være en ressource for deres børns læring, og samarbejdet med forældrene samtidig får betydning for kvaliteten af lærerarbejdet.

EVA rapport om samarbejde med familier i udsatte positioner

Forældre som Ressource er ikke ene om at interessere sig for skole-hjemsamarbejde med forældre med anden etnisk og/eller social baggrund. Danmarks Evalueringsinstitut, i daglig tale kaldet EVA, arbejder med evaluering og kvalitetsudvikling igennem hele uddannelsessystemet. EVA gennemførte i 2012 en undersøgelse, der viste, hvilke forhold der har vist sig vigtige for at praktisere det gode skole-hjemsamarbejde med forældre i udsatte positioner². Den efterfølgende publikation tager især udgangspunkt i erfaringer fra seks skoler med god praksis og påpeger en række forhold, som fremmer forældresamarbejde med forældre i udsatte positioner.

Det handler om:

- *At forældresamarbejdet er differentieret*
- *At den anerkendende tilgang er grundstenen i samarbejdet mellem skole og hjem*
- *At samarbejdet glider lettere, når det er mere individualiseret og utvungent*
- *At hvis forældrene ikke samarbejder, har skolerne tydelige ansvarsstrategier³*

De fire pinde uddybes i følgende afsnit. For det første må skolen anerkende, at familier er forskellige og derfor må samarbejdet også differentieres, og især for familier i udsatte positioner gælder det om, at skolen formår at tilpasse sit samarbejde. For det andet må den anerkendende tilgang pointeres særligt. Anerkendelse er generelt vigtig, men for forældre, der måske selv har negative erfaringer med skolen eller slet ingen erfaringer har med skolegang i Danmark, bliver forældres oplevelse af anerkendelse af skolens lærere og ledelse en nødvendighed for overhovedet at kunne etablere et samarbejde mellem skole og hjem. For det tredje viser det sig, at et individualiseret samarbejde, der er utvungent og bygger på gode relationer, giver de bedste resultater. I sjældne tilfælde lykkes samarbejdet ikke på trods af alle gode viljer. I sådanne situationer viser det sig vigtig, at skolen på forhånd har tydelige ansvarsstrategier, der gør det muligt for skolen og lærerne at støtte eleven uden et samarbejde med forældrene. I EVAs rapport

² Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner, Danmarks Evalueringsinstitut, 2012

³ ibid

peges her på situationer, hvor skolen og lærerne går ind og overtager ansvaret og støtter eleven til selv at kunne klare en given opgave. I Forældre som Ressource har vi et godt eksempel, hvor skolen i stedet gik ind og stilladserede samarbejdet med forældrene. En mor i en socialt belastende situation havde tydelige problemer med at gennemføre hjemmeopgaver sammen med sit barn. Fritidsordningen tog så over, hjalp eleven med opgaverne i en periode og demonstrerede i praksis for moren, hvordan opgaven kunne løses. På den måde blev det efterfølgende muligt for moren at tage opgaven tilbage og nu hjælpe sin søn derhjemme.

Resultaterne af EVA´s undersøgelser kan sammenlignes med resultaterne fra Forældre som Ressource.

Hvad har virket i Forældre som Ressource?

De forskellige citater i første afsnit viser, at der undervejs i projektet er kommet gang i det, man kan kalde **den gode anerkendelsescirkel**. Når eleverne sammen med læreren forbereder sig på en opgave, som de efterfølgende tager med hjem og løser sammen med forældrene, oplever eleverne, at lærerne har forventninger til deres forældre, endda forventninger som eleverne ikke tænker, at deres forældre kan leve op til. Hjemme viser det sig, at forældrene godt kan hjælpe, og ofte lærer eleverne endda mere, fordi forældrene kan bruge flere sproglige ressourcer og giver sig tid til at samtale med deres barn. Forældrene oplever, at de kan støtte deres barns læring og mærker anerkendelsen både fra deres barn og indirekte også fra lærerne. Eleverne kommer tilbage i klassen, er motiverede for arbejdet og har ofte fået en uddybet forståelse af noget fagligt og fået mere sprog til at tale om opgaven. Lærerne får bekræftet, at forældrene både vil og kan medvirke og ser, at eleverne lærer mere. Der er ikke langt til næste fælles opgave, der igen sætter gang i cirklen. Begrebet anerkendelse er her anvendt i den betydning, den tyske sociolog og filosof Axel Honneth arbejder med. Han påpeger, at anerkendelse er en grundlæggende forudsætning for vores liv i fællesskaber og grundlaget for individets udvikling af identitet. Han opstiller tre former for anerkendelse⁴:

1. At blive anerkendt som et konsistent individ (familie, venner) – giver selvværd

⁴ Uddybende om Aksel Honneth anerkendelsesteori kan hentes i artikelsamlingen: Christiansen, Jens Peter m.fl: Når lærere samarbejder med forældre s. 79 - 80, UCL 2009, kan hentes på link: http://www.ucl.dk/wp-content/uploads/2012/02/Naar_laerere_samarbejder_med_foraeldre.pdf

Eller langt mere uddybende i Honneth, Axel: Kamp om anerkendelse, Hans Reitzels Forlag, 2006

2. At bliver anerkendt som borger med lige rettigheder og pligter (juridisk) – giver selvrespekt
3. At blive anerkendt som en, der bidrager til fællesskabet (kulturelt) – giver selvtilid

I forhold til projektet er der især tale om, at forældre og elever gennem arbejdet med samtalelektier opnår anerkendelse i den tredje form og dermed oplever at kunne bidrage til det kulturelle fællesskab. En anerkendelse som mange forældre i udsatte positioner måske sjældent møder, når de indgår i samarbejde med skole og andre offentlige institutioner.

Vores første interview med forældre tilbage i 2011 viste, at mange etniske minoritetsforældre først og fremmest har fokus på, at deres børn skal blive fagligt dygtige. Med samtale-lektier får forældre mulighed for at yde en overkommelig indsats, og samtidig får de gennem de opgaver, deres børn får med hjem, indsigt i skolens arbejde. Langt de fleste forældre har selv gået i skole og har billeder inde i hovedet fra deres egen skoletid. Hverken for etnisk danske eller minoritetsforældre lever disse forældede billeder nødvendigvis op til skolens virkelighed i dag. Tidligere projekter⁵ har vist, at skolen/lærerne i det velfungerende skole-hjemsamarbejde sørger for, at forældre får forståelse og indsigt i skolens projekt. Et årligt forældremøde, hvor lærere fortæller om deres arbejde er ikke tilstrækkeligt. Forældre har brug for, at skolens arbejde konkretiseres, de skal selv prøve at arbejde med det samme som deres børn, de skal se, røre og gøre, for at kunne forstå skolens og deres børns dagligdag. Samtale-lektier kan medvirke til, at forældrene langsomt opbygger en forståelse af skolens projekt. Støttes indsatsen med eksempelvis skumringscafeer⁶, hvor eleverne demonstrerer for deres forældre, hvad de arbejder med omme i klassen og hvordan, vil forældrene bedre kunne tale med deres børn om skolen og dermed støtte deres børns læring derhjemme. Det handler om, at aktiviteterne i skole-hjemsamarbejdet planlægges, så de giver forældrene differentierede muligheder for deltagelse.

Lærerne må også støtte de elever og forældre, der ikke i første omgang har fået gennemført opgaven hjemme. Der er her behov for individualiserede kontaktformer jævnfør EVA's anbefalinger, og lærerne når længst, hvis de på forhånd har opbygget det EVA rapporten kalder et utvungen samarbejde. Nedenstående lille beskrivelse er hentet fra en observation i en af projektklasserne.

⁵ Odense projektet 2006 – 08 og artikelsamlingen Når lærere samarbejder med forældre. Se ovenstående link

⁶ For en uddybende beskrivelse af aktiviteten skumringscafe henvises til casebeskrivelsen af en skumringscafe på hjemmesiden <http://www.foraldresomresurse.dk:8080/>

”Læreren tager igen en runde og næsten alle har gennemført interview eller næsten fået det lavet færdigt. En dreng har glemt det. Læren går hen til ham og siger: ”Du får susende travlt, din far kommer i motionscenteret, og du kan lokke ham herover, det er lidt vigtigt – gå ud og ring til din far”. Drengen siger, at hans far først kommer kl. 13, læreren svarer, at far skal hjælpe.”

Faren arbejder i motionscenteret, der ligger lige ved siden af skolen, det ved læreren og hendes tilskyndelse får sat gang i eleven, og det lykkes for eleven at få sit interview i hus. Situationen kan yderligere belyses med erfaringer i Norge. Undervejs i projektet erfaringsudvekslede vi i Forældre som Ressource med en norsk skole Hagaløkka⁷ i Asker Kommune udenfor Oslo. Skolen har over mange år opbygget et forbilledligt samarbejde med alle forældre (50% etniske minoritetselever og 50% etnisk norske elever). Skolelederen fortalte om det store arbejde, skolen har gennemført, men han havde også havde nogle enkle praktiske råd til skoler og lærere, der vil opbygge et velfungerende hjem-skolesamarbejde. Han råd ser i kort form således ud:

Dyrke detaljene i hverdagen

Ta den ekstra telefonen for å få foreldrene til å komme

Orke det lille merarbeidet når foreldre ikke dukker opp første gang (min understregning)

*Være imøtekommende og vise respekt og forståelse når de sliter*⁸

Disse råd kan umiddelbart forekomme banale og selvfølgelig, men bliver måske ikke altid efterkommet i en travl skolehverdag.

Hvordan forbereder skolen forældre til nye samarbejdsformer?

Nyere forskning⁹ viser, at lærernes didaktiske kompetencer er en meget betydningsfuld faktor i forhold til elevernes læring. Dette gælder også, når forældrene inddrages i deres børns læring.

⁷ Se mere om Hagaløkka skole på skolens hjemmeside: <http://www.asker.kommune.no/Skole-og-utdanning/Skolene/Hagalokka-skole/>

⁸ Rådene er citeret fra en powerpoint slide, hvor Hagaløkka skole præsenterede sig selv ved et besøg i januar 2013

⁹ Nordenbo m.fl. (2008): Lærerkompetanser og elevens læring i barnahage og skole – et systematisk review udført for Kunnskabsdepartementet i Oslo – populært kaldet Clearinghouse undersøgelsen

Hilbert Meyer m.fl. (2008): Hvad vi ved om god undervisning (Dafolo)

John Hattie (2013): Synlig læring – for lærere, Dafolo

Lærerens første opgave er at forberede forældrene på, at der er ændringer på vej i samarbejdet, ændringer der også stiller anderledes krav til deres indsats. Hvis hele skolen er i gang med at udvikle skole-hjemsamarbejdet, kan ledelsen og skolebestyrelsen/kontaktforældre med fordel inddrages og via skole-intra eller på fællesmøder fortælle, hvad det er, skolen er i gang med at udvikle, og hvorfor forældrenes indsats er vigtig. I klasserne må lærerne konkret fortælle alle forældre, hvad der forventes af dem, hvornår og hvordan. Forældre er forskellige, og nogle forældre vil gerne kende sammenhængen i det undervisningsforløb de inddrages ind, mens andre forældre blot vil vide, hvad de nøjagtig forventes at gøre. Erfaringer fra projektet viser, at eleverne er gode til at formidle meningen med opgaver til deres forældre, hvis lærerne har forklaret eleverne, hvad de skal samtale med deres forældre om og evt. har gennemført en modelopgave med eleverne omme i skolen. Et eksempel er eleverne i 3. kl., som skal fortælle deres forældre, hvad en personkarakteristik er og efterfølgende sammen med en af forældrene skriver og tegner en personkarakteristik ind i et skema, eleven har fået med hjem. Fællesarrangementer, små udstillinger kan også bruges til at præsentere forældrene for resultaterne af elevernes videre arbejde med den viden, som eleverne har hentet hjemme. På den måde bliver forældrene opmærksomme på, hvad de betyder for deres børns læring, og eksempler kan vise mere end mange lange forklaringer.

Skolens og lærernes nødvendige didaktiske overvejelser

Når ”de nye lektier” skal fungere viser projektet tydeligt, at forældreinddragelsen i undervisningen, gør det ekstra nødvendigt, at lærerne udnytter og styrker deres didaktiske kompetencer. Det handler i første omgang om at opstille mål for deres undervisning. En lærer udtrykker det således:

Vi er blevet bedre til at have nogle konkrete ting vi kan pege på. Meget med at sige hvad er jeres opgave, og hvad er vores opgave. Så sætter vi nogle faglige mål. Ud fra nogle målbare ting. Det er vi blevet bedre til (lærer, mellemtrin)

Undervejs i projektet oplevede nogle elever, at lærerne ikke havde fået tænkt ordentligt igennem og målsat, hvordan og til hvad de ville bruge forældrenes input, når eleverne kom tilbage. En sådan situation kan demotivere elever og forældre. Det er lærerens opgave er nøje at have planlagt, hvordan den frembragte viden bedst indgår i undervisningsforløbet. Forældre og eleverne må opleve, at den viden eleverne henter i hjemmene i samtalerne med forældrene er vigtig viden. Viden der kan anvendes i klassens fællesskab, så alle elever lærer mere og får flere perspektiver på undervisningsindholdet, end det de kan hente fra lærebøger og lærerens undervisning.

Læreren må også sikre, at de opgaver, der stilles til elever og forældre derhjemme, har et indhold, der ikke kræver, at forældrene har en bestemt og langvarig uddannelse. Spørgsmålene i samtaleopgaverne skal alle forældre have mulighed for at besvare ud fra deres livserfaringer. F.eks. kan alle forældre fortælle om deres egen skolegang, være med til at samtale med deres børn om det vigtigste billede i familien, eller sammen med deres børn filosofere over ”den yderste dag”. En af de vigtige pointer ved projektet er, at alle elever får mulighed for at opleve deres forældre som personer med betydningsfuld viden og erfaringer både faktisk og filosofisk.

Erfaringerne fra arbejdet i Forældre som ressource viser, at samtalelektier, skumringscafeer og andre ny tiltag i skole-hjemsamarbejdet ikke kan overtages og anvendes teknisk. Det kan lykkes, at få alle forældre også forældre i udsatte positioner med i samarbejdet om deres børns læring, men det forudsætter at lærerne anvender deres didaktiske kompetencer professionelt. Modsvaret, når lærere lufter deres skepsis i forhold til om alle elever og forældre inkluderes i samtalelektier, må derfor blive, at det i sidste ende er afhængigt af lærernes arbejde. Men Forældre som Ressource viser også, at udviklingen af et anderledes og inkluderende skole-hjemsamarbejde er afhængigt af fælles skoleudvikling også i samspil med forældrene, samt en udviklingsorienteret skoleledelse, der bakker lærerkollegiet op.